

Mindre meddelelse

Digitalisering af en af Danmarks største private ægsamlinger

Bernt Hartvig Ove Fabricius Løppenthin (1904-94) var uddannet læge og zoolog og praktiserede som læge i starten af sin karriere, inden han fik stillingen som chefbibliotekar på Københavns Universitetsbibliotek, som han besad frem til han gik på pension (Preuss 1996). Løppenthin var aktiv i Dansk Ornitologisk Forening i årene 1923-60. Han var redaktør for foreningens tidsskrift 1931-37, sekretær 1941-60 og bestyrelsesmedlem fra 1931 til 1960. Han er især kendt for en omhyggelig dokumentation af ændringer i Danmarks ynglefuglefauna siden oldtiden (Løppenthin 1967). Sideløbende indsamlede han privat både fugleskind, skeletter, reder og æg.

Med den voksende kritik af ægsamling fra 1960erne blev der indgået en aftale om, at Løppenthin afstod fra at indsamle æg og formelt overdrog samlingen til Zoologisk Museum. Han fik dog lov til at beholde den i sit hjem, så længe han havde glæde af den og sikrede, at materialet blev bearbejdet og journalført. Efter Løppenthins bortgang i 1994 blev samlingen overført til Statens Naturhistoriske Museum (SNM), og i skrivende stund er arbejdet med at digitalisere ægsamlingen netop afsluttet. Vi bringer her et overblik over denne imponerende ægsamling, som Bernt Løppenthin indsamlede dels personligt og dels via et bredt netværk af kontakter.

Ægsamlingen består totalt af 8255 æg fordelt på 2883 kuld fra 527 arter, hvoraf 1699 kuld fra 157 arter er fra Danmark. Disse inkluderer ikke æg fra Færøerne, Grønland og private samlinger (fx Zoologiske Have i København og Ordrup Gymnasium), som udgør 305 kuld. 839 kuld er fra udlandet, hvoraf 42 kuld er med ukendt oprindelse og/eller fra fangenskab.

Løppenthins ægsamling indeholder flest kuld fra 1920-50 (Fig. 1), hvor der blev indsamlet 392-615 kuld pr. årti. Flest kuld blev indsamlet i 1926 (121 kuld), 1927 (211 kuld), 1943 (98 kuld), 1944 (136 kuld) og 1945 (81 kuld).

Ægsamlingen indeholder kuld fra 27 ordner og kommer overvejende fra arter med udbredelser i Palæarktisk suppleret med enkelte eksotiske indslag via Zoologisk Have i København og andre private samlere (Fig. 2). En overvægt af kuld fra spurvefugle, andefugle og vadefugle (Fig. 2 og 3) er formentlig et udslag af, at disse arters ynglebiologi har gjort det relativt let at finde rederne. Fx har mange arter af andefugle og vadefugle åbne reder på jorden.

Det fremgår af samlingen, at Løppenthin var på en

del studieture og ekspeditioner i udlandet, men også at han benyttede sig af et bredt netværk for at erhverve sig kuld eller enkelte æg fra eksotiske fugle.

Niogfirs kuld indeholdt gøgeæg, hvoraf fem reder indeholdt to gøgeæg. Gøgeæggene var fundet i kuld af Rørsanger *Acrocephalus scirpaceus* (76 kuld), Sivsanger *Acrocephalus schoenobaenus* (3 kuld), Havesanger *Sylvia borin* (2 kuld), Hvid Vipstjert *Motacilla alba* (1 kuld), Gul Vipstjert *Motacilla flava* (1 kuld), Tornsanger *Sylvia communis* (1 kuld), Gærdesanger *Sylvia curruca* (1 kuld), Engpiber *Anthus pratensis* (1 kuld) og Gærdesmutte *Troglodytes troglodytes* (1 kuld). Sidstnævnte gøgeæg i en gærdesmutterede er dog en stor sjældenhed og ansås af Løppenthin for at være fusk.

I den mere kuriøse afdeling havde Løppenthin to afstøbninger af gejrfulgeæg og endvidere skaller fra et formodet gejrfulgeæg (kartoteknummer: Løpp 1914) fra Skanör i Sverige fra 1895, som Løppenthin dog har ombestemt til Sangsvane *Cygnus cygnus*.

Løppenthin har uden tvivl spenderet megen tid i felten og har haft et stort netværk i både ind- og udland. Fx indsamlede han den 25. april 1938 63 kuld af Socotraskarv *Phalacrocorax nigrogularis* på en sandø i Den Persiske Golf. Sådant indsamling af en rødlistet art synes i dag unødvendigt voldsom og vidner om en svunden tid, da agtværdige borgere, såsom læger, skolelærere, præster, godsejere og sågar kongelige med stor ihærdighed samlede på vilde fugles æg og studerede deres store variation i form og farver. Ægsamleriet var tit dre-

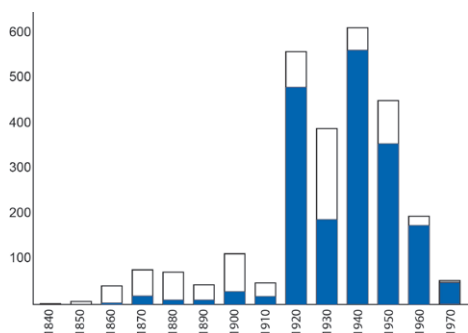

Fig. 1. Indsamlede kuld pr. årti fra hele verden og fra Danmark (blå) i Løppenthins ægsamling. Clutches per decade from the whole world and from Denmark (blue) in Løppenthin's egg collection.

vet af naturvidenskabelige interesser, men det æstetiske – variationen i æggenes farver og mønstre – har også medvirket til, at de blev yndede samlerobjekter, og der har også været en intens konkurrence blandt samlerne om æg af de sjældneste arter. Dermed kom ægsamleriet til at udvikle sig til en trussel mod visse arter. Derfor blev ægsamling forbudt, og der kom nogle alvorlige sager med domfældelse og konfiskation. I 2002 kunne man dog fra Naturstyrelsen opnå 'amnesti' til at beholde ældre samlinger mod at lade dem registrere. De største registrerede samlinger var Henrik Lemvigsh og Sigurd Bruhns, hver med godt 20 000 æg. Sidstnævntes samling blev, efter hans død, skænket til Naturhistorisk Museum i Århus. Hjalmar Østergaard Christensens samling omfatter 18 000 æg, Kristian Møller Jensens næsten 16 000 æg, og Rudolf Sands over 9 000 æg.

Kristian Møller Jensen (2015) har beskrevet de danske ægsamlingers historie. Her nævnes også enkelte betydelige uregistrerede samlinger på private hænder, bl.a. tæt på 33 000 æg sammenbragt fra kredsen omkring Viggo Sund. Der gættes på, at der i alt indgår ca. 260 000 æg i danske samlinger. Halvdelen af disse er heldigvis nu indlemmet i forskningsinstitutioner, hovedsageligt SNM, som nu har ca. 86 000 æg fordelt på 18 000 kuld.

Sådanne samlinger er i dag tilgængelige for videnskabeligt arbejde og repræsenterer en vigtig resurse. Frem

for alt kan digitaliserede ægsamlinger bidrage med dokumentation for variation i kuld størrelse og belastning med miljøgifte. Store danske serier af gøgeæg har været vigtige for studier over, hvordan Gøgen tilpasser sig til at udnytte nye værtsfugle. Ægsamlingerne giver også vigtig information over hvordan fuglenes yngletidspunkt har ændret sig over tid.

English summary

As part of the Natural History Museum of Denmark's efforts to digitise all collections, we have recently finalised the digitisation of Bernt Løppenthin's private egg collection, which was donated to the Museum following the decease of this prominent Danish ornithologist. As it was socially accepted at the time, Løppenthin personally collected many of the eggs but also relied on a broad network to acquire eggs from exotic species. We provide a brief overview of Løppenthin's egg collection, which includes 8255 eggs (2883 clutches) from 527 bird species.

Referencer

- Jensen, K.M. 2015: Farvel til ægrøverne. – Udgivet privat.
 Løppenthin, B. 1967: Danske ynglefugle i fortid og nutid. – Odense Universitetsforlag.
 Preuss, N.O. 1996: Personalia, Bernt H. O. F. Løppenthin. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 90: 34.

Sofie Ørts Bahlke, Jan Bolding Kristensen, Kasper Thorup, Jon Fjeldså og Knud A. Jønsson: Statens Naturhistoriske Museum, Københavns Universitet, Universitetsparken 15, 2100 København

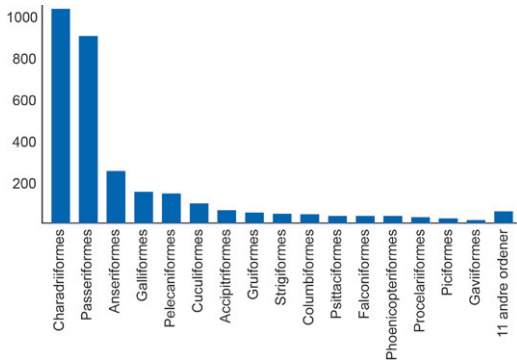

Fig. 2. Fordelingen af ordner for alle 2883 kuld i Løppenthin's ægsamling. 11 andre ordener med færre end 10 kuld pr. orden inkluderer: Caprimulgiformes (9), Coraciiformes (7), Otidiformes (7), Sphenisciformes (7), Bucerotiformes (6), Tinamiformes (6), Casuariiformes (5), Rheiformes (3), Pterocliiformes (2), Coliiformes (1), and Musophagiformes (1).

Number of clutches per order in Løppenthin's egg collection.

Eleven orders with less than ten clutches per order are merged to the far right and include: Caprimulgiformes (9), Coraciiformes (7), Otidiformes (7), Sphenisciformes (7), Bucerotiformes (6), Tinamiformes (6), Casuariiformes (5), Rheiformes (3), Pterocliiformes (2), Coliiformes (1), and Musophagiformes (1).

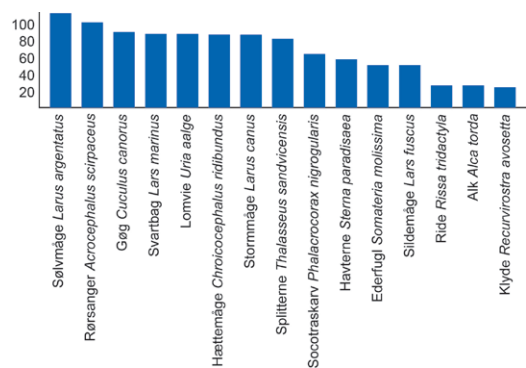

Fig. 3. Antal kuld for de 15 hyppigst forekommende arter i Løppenthin's ægsamling.

Number of clutches for the 15 most commonly collected species in Løppenthin's egg collection.